

DANSKE ELEVER ER VERDENSMESTRE I DEMOKRATI

Danske skoleelever plejer at sakke bagud i internationale undersøgelser, men når det kommer til viden om politik og samfund, er danske 8.-klasse-elever helt i front. En åben, demokratisk skolekultur og kritiske elever kan være en del af forklaringen på, hvorfor Danmark klarer sig bedst i en ny international undersøgelse om politisk dannelse i det 21. århundrede.

* ”Demokrati er det modsatte af diktatur. Det betyder, at folket bestemmer, at der ikke sidder en eller anden diktator i Irak. Det var grækerne, der fandt på det for mange år siden. På græsk betyder *Demos* folket, og *Kratos* betyder magt.”

Så prompte lyder forklaringen fra Jonathan fra 8. U på Sortedamskolen på Østerbro i København, når han bliver spurgt om, hvad demokrati er.

Og Jonathan er ikke et enestående vidunderbarn, når det kommer til viden om politik og samfund. I en ny international undersøgelse om politisk dannelse, The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS), placerer danske 8.-klasse-elever sig helt i front målt på deres viden om demokrati, samfund og politik. De nordiske lande klarer sig alle godt, og det bunder ifølge forskerne i vores stærke demokratiske traditioner samt den udbredte sociale lighed, der kendetegner de nordiske velfærdssamfund.

”Den måde, der bliver spurgt på i undersøgelsen, matcher den måde, vi tænker på i den danske folkeskole. Der bliver spurgt ind til elevernes holdninger og værdier, og de bliver testet på deres evne til at reflektere. Det handler om bløde demokratiske værdier og det demokrati, der finder sted mellem mennesker i civilsamfundet, eksempelvis hvordan man ser på folk med anden etnisk oprindelse, og hvordan man forholder sig til diskrimination af minoriteter og køn,” siger Jens Bruun, lektor ved DPU, Aarhus Universitet, der er projektleder på den danske del af ICCS-undersøgelsen. Bag undersøgelsen står IEA (the International Association for the Evaluation of Educational Achievement). DPU har gennemført den danske del af undersøgelsen, der er baseret på test af 4.500 danske skoleelever

på 8. klassetrin. Hele undersøgelsen dækker 38 lande, hvor i alt 140.000 elever er blevet testet. Undersøgelsen dokumenterer, hvordan og hvor godt skolesystemer, skoler og lærere i hele verden forbereder eleverne på deres fremtidige liv som samfundsborgere.

Kritisk sans er vigtigst

En del af forklaringen på de danske elevers flotte placering i den nye undersøgelse skal ifølge Jens Bruun findes i vores skolekultur, som han betegner som dialogbaseret og demokratisk.

”Dansk skolekultur er præget af åben debatkultur og værdidiskussioner frem for et entydigt fokus på færdigheder. Når danske skoleelever trodsigt spørger ’hvorfor det?’, er det i virkeligheden, fordi skolen og lærerne tillader, at man udfordrer autoriteten og stiller sådanne spørgsmål. Og det gør eleverne i stand til at se verden og relativt komplekse problemstillinger fra flere vinkler,” siger Jens Bruun.

Og den del har Katrine fra 8.U på Sortedamskolen helt godt fat i: ”Det er vigtigt at lytte til flere stemmer, når man diskuterer noget – både her i klassen og derhjemme. Men også hvis der er en sag oppe i medierne. Man skal nogle gange lige stoppe op og overveje, om der måske er nogle ulemper ved det. Om man måske kunne gøre det på andre måder,” siger Katrine.

I ICCS-undersøgelsen har man bedt lærere og skoleledere vurdere, hvad der er det vigtigste mål med deres undervisning. Meget enstemmigt svarer de danske lærere, at det primære mål med undervisningen er at udvikle elevernes kritiske sans samt deres evne til at tænke selvstændigt. Faktisk

"Danske unge interesser sig for demokrati og samfundsforhold i en tidlig alder, og det skal vi være stolte af," siger unge-forsker Jens Bruun. Her debatterer 170 unge EU's fremtid i Folketingssalen.

FOTO: POLFOTO

mener 89 procent af de danske lærere, der er blevet spurgt i undersøgelsen, at dét er det primære mål med undervisningen.

Pernille Lindhardt Hansen, der er samfundsfaglærer på Sortedamskolen i København, er enig. I sin undervisning tager hun løbende aktuelle emner op, som er fremme i medierne. Ordet er frit, men hun bestræber sig på at udfordre sine elever til at tænke kritisk og selvstændigt.

"De bliver påvirket så mange steder fra, ikke mindst fra medierne, og derfor er det vigtigt, at de lærer at forholde sig kritisk til de emner, der er fremme i medierne. Hvis det handler om indvandrerbander, så spørger jeg for eksempel, om de kender nogle indvandrere, der klarer sig rigtig godt i det danske samfund. På den måde lærer de at forholde sig kritisk og nuanceret til det, de umiddelbart præsenteres for," siger Pernille Lindhardt Hansen.

Flere veje til gode resultater

Netop evnen til at kunne tænke selvstændigt og kritisk er måske en af årsagerne til, at de danske elever klarer sig bedre end elever fra Thailand, Indonesien og Guatemala, der ligger længere nede på listen.

"Danske elever er stærke, når det gælder evnen til at forholde sig til deres egen og andres måde at se verden på. Med andre ord: De kan reflektere over, anvende og vurdere deres viden. Og det tæller i den her undersøgelse," siger Jens Bruun.

Dialogbaseret undervisning og åben skolekultur kan dog ikke alene forklare, hvorfor nogle lande klarer sig bedre end andre i ICCS-undersøgelsen.

DEMOKRATI ER DET MODSATTE AF DIKTATUR. DET BETYDER, AT FOLKET BESTEMMER, AT DER IKKE SIDDER EN ELLER ANDEN DIKTATOR I IRAK

Jonathan fra 8.U på Sortedamskolen

Eleverne fra Taiwan og Sydkorea, hvor undervisningen ikke er udpræget dialogbaseret, men snarere kendt for paratviden og multiple choice test, ligger også blandt top fem i ICCS-undersøgelsen. Hvorfor? Jens Bruun og resten af det internationale forskerhold bag undersøgelsen har endnu ingen klare svar:

"Resultaterne viser, at gode testresultater kan fremkomme på meget forskellig baggrund. Og derfor handler det formodentlig ikke om at finde én bestemt forklaring. Vi kan i hvert fald ikke entydigt forklare det med henvisning til landets kultur. Det handler formodentlig om forskellige, komplekse sammenhænge mellem landets kultur, skolekultur og undervisningsmetoder. I den fremadrettede forskning på området vil vi derfor identificere forskellige typer af samspil mellem undervisningens organisering, form og indhold," siger Jens Bruun. ►

TOP 10 I POLITIK

Normalt får danske skoleelever baghjul af de finske og asiatiske elever i internationale komparative undersøgelser. Men The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) tegner et noget andet billede. Elever i de nordiske lande og to asiatiske lande udgør top fem i undersøgelsen.

1. Danmark*
2. Finland*
3. Sydkorea
4. Taiwan
5. Sverige
6. Polen
7. Irland
8. Schweiz
9. Lichtenstein
10. Italien

* Danmark opnår en delt førsteplads med Finland på en test om samfundsfaglige kundskaber og færdigheder og ligger sammen med Sydkorea og Taiwan (Taipei) i en gruppe signifikant over alle andre lande. I alt indgår 38 lande i undersøgelsen.

Læs mere om undersøgelsen på www.dpu.dk/medborgerskab

Værdier i søgelyset

Det er 10 år siden, man gennemførte en lignende undersøgelse, og her fik Danmark en middelplassering. Men dengang havde spørgsmålene en lidt anden karakter, og det gør det svært at konstatere, om vi er gået frem eller tilbage siden sidst. Eleverne blev dengang primært testet på deres paratviden om politiske institutioners indretning og sammenhænge. I den nye undersøgelse er det derimod elevernes demokratiske værdier og holdninger, der er i søgelyset.

ICCS er en anden form for undersøgelse end de kendte PISA- og PIRLS-undersøgelser, der tester elevernes regne- og læsefærdigheder. Spørgeskemaet i ICCS-undersøgelsen afdækker elevernes holdninger og værdier, og derfor må man gå anderledes til værks både i spørgeskemaet og analyserne, som skal gøre os klogere på, hvordan skolen forbereder elever til at blive demokratiske borgere – eller det, der med forskernes betegnelse, hedder politiske dannelse.

”Politisk dannelse omfatter dels den samfundsfaglige viden, skolen giver eleverne gennem undervisning i historie og samfundsfag, og dels den demokratiske opdragelse, eleverne får gennem hele deres skolegang. Det handler om værdidiskussioner og om, hvordan man bibringer eleverne de gode demokratiske traditioner,” forklarer Jens Bruun.

Nuvel, men hvordan måler man noget så abstrakt som demokratiske værdier og holdninger? Man spørger eksempelvis ind til elevernes tolerance over for etniske minoriteter, ligestillingsspørgsmål og forhold, der vedrører menneskerettigheder. Og når de danske elever får sådanne spørgsmål, er de på hjemmebane. Det er også Pernille Lindhardt Hansens oplevelse som samfundsfaglærer i 8. klasse, hvor de har haft emner som ungdomskultur, kultursammenstød, bandekrig, tørklædedebat og skattesystemet til diskussion.

”Det er værdidiskussioner på højt plan, men det er min erfaring, at jeg er nødt til at relatere emnerne til en kontekst, eleverne kender. Når vi diskuterer demokrati, er det for eksempel nærliggende at drage en parallel til elevrådet her på skolen. Og når vi taler om kultursammenstød, tager vi udgangspunkt i den virkelighed, de oplever i deres eget gadebillede her i København,” siger Pernille Lindhardt Hansen.

Men så går diskussionen i klasselokalet også højt. Og det er egentlig ikke så mærkeligt, for ifølge ICCS-undersøgelsen har danske elever den mest positive oplevelse af klasserummets åbenhed. Kobler man det til, at danske lærere vægter elevernes kritiske tænkning og selvstændighed som mål for undervisningen, samt at danske elever ligger over gennemsnittet på deltagelse i dialogmøder i skolen, begynder man at kunne tegne en dansk skoleprofil.

Social baggrund har betydning

Det lyder jo alt sammen godt. Men inden vi klapper os selv alt for meget på skulderen, er det værd at hæfte sig ved, at ikke alle danske elever klarer sig lige flot. Der er faktisk en relativt stor spredning i flokken af danske elever, når det kommer til deres viden om politik og samfund.

Med det frie skolevalg er kontrasterne på Sortedamskolen på det ellers så mondæne Østerbro pludselig blevet mere markante. Her er elever med meget forskellige baggrunde – både kulturelt og socialt. Det viser sig særligt i samfundsfagstimerne, hvor Pernille Lindhardt Hansen oplever, at der er stor forskel på elevernes viden om politik og samfund. Og det ser hun i høj grad er betinget af deres sociale baggrund. Med andre ord stammer elevernes viden om politik og samfund mange andre steder fra end lige samfundsfagsundervisningen i skolen. Det gør det samtidig utroligt komplekst at måle elevernes politiske dannelse, netop fordi der er så mange faktorer, der ligger uden for skolens regi, som spiller ind. Jens Bruun forklarer:

”Vi er nødt til at tage højde for en række sociale faktorer, og derfor kobler vi elevernes svar sammen med sociale baggrundsvariabler som forældres uddannelse og arbejde. Det er forhold, som skolen ikke kan ændre på, men vi er nødt til at se hele sammenhængen, hvis vi skal forstå spredningen mellem de danske elever, når det kommer til deres viden om samfund og politik,” siger Jens Bruun.

Og her har det altså væsentlig betydning for elevernes politiske dannelse, hvad der bliver talt om rundt om spisebordet derhjemme, og om det er Nyhederne eller Paradise Hotel, der kører i baggrunden. Derfor ser vi stadig en mærkbar spredning blandt de danske elever, når det kommer til deres viden om politik og samfund, forklarer Jens Bruun:

”Danmark har en elite, som ingen andre lande matcher. Vi har den største andel af meget dygtige elever. Men vi har også en lille gruppe, der ligger noget lavere. Og derfor fremstår spredningen stor i Danmark. Men vi skal hæfte os ved, at de elever, der kommer ud med den laveste score, trods alt placerer sig højt sammenlignet med de elever, der klarer sig dårligst i de andre lande.”

Retten til at trykke Muhammed-tegninger

Demokratiske rettigheder og menneskerettigheder er fundamentale begreber i den demokratiske tankegang, og det bliver der derfor spurgt ind til i ICCS-undersøgelsen. Her er de danske elever godt med. Også på Sortedamskolen, hvor eleverne beretter om en sag, hvor en kvinde i Pakistan blev stenet ihjel, fordi hun var blevet gravid uden for ægteskab. Og det er tydeligvis noget, der forarger de danske elever: ”Det er vildt, at de kan tænke sådan,” siger Bastian fra 8. U. ”Det er klart i modstrid med menneskerettighederne.”

Men politisk dannelse handler også om at forstå, hvorfor man nogle steder i verden tænker anderledes, end vi gør i vores del af verden. For eksempel hvorfor det krænker nogle muslimer, når aviserne i Danmark trykker de kontroversielle Muhammed-tegninger, der nåede jorden rundt. Når eleverne fra Sortedamskolen skal forklare, hvad demokratiske rettigheder er for noget, er det da også sagen om Muhammed-tegningerne, der popper op som det første.

”Det handlede om ytringsfrihed. Men det er bare ikke alle lande, der sætter ytringsfriheden lige så højt, som vi gør her i Danmark, og det var det, der var problemet. Det var derfor, tegningerne skabte så meget uro,” siger Bastian.

Jonathan reflekterer videre og supplerer: ”Man prøvede nok bare nogle grænser af. Og så fandt man ud af, at de tænker anderledes, end vi gør her i Danmark.”

Balance mellem frihed og fælles værdier

Drengenes refleksioner er sigende for den svære balancegang, der i praksis er forbundet med begrebet politisk dannelse. Det er et spørgsmål om at finde en passende afvejning mellem individuel frihed og demokratiske værdier på den ene side og hensyn til fællesskabet på den anden side.

”Den politiske dannelse er spændt ud mellem to spektre. Vi skal på den ene side alle sammen være nogenlunde enige om, hvilke værdier der gælder,

og hvad der er rigtigt og forkert i et samfund, og på den anden side skal eleverne lære at forholde sig kritisk til de kulturelle og universelle værdier, der gør sig gældende i den politiske debat. På den måde bliver det et spil mellem frihed og fællesskab. Og det kræver, at de kan tænke selvstændigt inden for nogle givne rammer, som de skal kende,” siger Jens Bruun.

Men hvorfor er det overhovedet vigtigt at vide noget om politik og samfund, når man går i 8. klasse? Hvis man spørger eleverne selv, lyder svaret, at de skal være godt klædt på til den dag, de skal stemme. Spørger man forskeren, er svaret nogenlunde det samme:

”Det overordnede formål med undersøgelsen er at lave en international kortlægning af, hvordan skolen forbereder eleverne til deres liv som demokratiske borgere i et demokratisk samfund. De danske unge er tilsyneladende meget interesserede i demokrati og samfundsforhold allerede i en alder af 14-15 år. Og det synes jeg egentlig, både de og vi skal være stolte over,” slutter Jens Bruun.

Af Mathilde Weirsøe
mawei@dpu.dk

JENS BRUUN

Adjunkt ved Institut for Pædagogik på DPU, Aarhus Universitet. Han forsker i politisk dannelse og har været projektleder på flere komparative internationale forskningsprojekter, heriblandt den nyeste ICCS-undersøgelse, der kortlægger 8.-klasse-elevens viden om politik og samfund.

www.dpu.dk/om/jebr

UDVALGTE DANSKE RESULTATER FRA DEN NYE ICCS-UNDERSØGELSE

Stor spredning i Danmark. Danmarks gennemsnit dækker over en større spredning end eksempelvis det finske resultat. Danmark har den største andel af meget dygtige elever, hvilket er baggrunden for spredningen. Danmark har meget små andele af elever med lave testscorer. Med andre ord ligger den danske spredning på et generelt meget højt niveau.

Pigerne klarer sig bedst. I de fleste lande opnår pigerne signifikant bedre testresultater end drengene. I Danmark er der imidlertid kun meget lille kønsforskel. Danske drenge er de dygtigste drenge i hele undersøgelsen. Finske piger er de dygtigste piger.

Det danske klasserum er mest åbent. Danmark ligger øverst på en skala, der er et mål for elevernes opfattelse af klasserummets åbenhed for politisk debat og uenighed.

Det går godt med ligestilling. Danmark ligger også meget højt på en international skala for holdning til ligestilling mellem de to køn.

Vil gerne stemme. Danske elever er blandt de absolut mest positive, når det gælder et spørgsmål om at ville stemme til nationale valg som voksen.

Kun lidt politisk og frivilligt arbejde uden for skolen. På området for politisk orienterede aktiviteter uden for skolen ligger danske elever internationalt set lavt, men i nordisk sammenhæng på gennemsnittet.

Kritisk tænkning er vigtigst. Når det gælder læreres prioritering af undervisningens mål, vurderer danske lærere ”elevernes kritiske og selvstændige tænkning” som det vigtigste mål for undervisningen, og de danske lærere vurderer det højest af alle lærere i undersøgelsen.

Danske immigrantbørn ligger højest. Beskrevet ud fra testgennemsnit er der relativt stor spredning på immigrantbørn og indfødte børn i Danmark. Gennemsnittet for immigrantbørn i Danmark er imidlertid blandt de absolut højeste i hele undersøgelsen.